

ԱՐԱՎՆԻ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

ՄԻՐԻԱ-ԱՄԵՐԻԿՅԱՆ ՀԱՍՍԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ԼԻՔԱՆԱՆԻ
1988Թ. ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԵՎ ԳԳՆԱԺԱՍԻ
ԿԱՐԳԱՎՈՐՄԱՆ ՈՒՂՈՒԹՅԱՄԲ

1988թ. առաջին ամիսներին Մերձավոր Արևելքում (այսուհետ՝ ՍԱ-ում), հատկապես Լիբանանում ԱՄՆ-ի քաղաքականության ակտիվացման պայմաններում, Մայրիների երկրի նախագահական ընտրությունների նախաշեմին քննարկման հիմնական թեման սիրիա-ամերիկյան հարաբերություններն էին¹։ Խնդիրն այն է, որ ԱՄՆ-ը և նրա արևմտյան գործընկերները 1986թ. աշնանից սկսել էին ակտիվ միջոցներ ձեռնարկել Դամասկոսի հետ «սառեցված» հարաբերությունների «ջերմացման» ուղղությամբ՝ բացահայտ շահագրգռվածություն հանդես բերելով Սիրիայի հետ քաղաքական երկխոսության վերականգնման հարցում։ Արևմուտքն ըստ ամենայնի հույս ուներ Դամասկոսի քաղաքական հմարավորություններն օգտագործել իրան-իրաքյան պատերազմի, Լիբանանում մի շարք խնդիրների կարգավորման՝ նախևառաջ արևմտյան պատանդների ազատագրման, մերձավորարևելյան կարգավորման մեխանիզմների վրա ներգործելու ուղղությամբ²։ հաշվի առնելով նաև Իրանի և ԽՍՀՄ-ի հետ Սիրիայի սերտ դաշնակցության փաստը³։ Չի բացառվում, որ «Իրանգեյթի» ստորացումը կրելուց հետո, Դամասկոսի միջնորդությամբ Լիբանանում գտնվող ամերիկյան պատանդների ազատագրման նպատակով, ԱՄՆ-ը «առիպված էր ջերմացնել» Սիրիայի հետ հարաբերությունները, որն անշուշտ կմեծացներ նաև Ասադի հաղթաթղթերը⁴։ Դեռ ավելին, նոր իրողության պայմաններում ԱՄՆ-ը ձգտում էր մեղմացնել Լիբանանում Սիրիայի Արաբական Հանրապետության (ՍԱՀ) հակաամերիկյան և հակաիսրայելական քաղաքականությունը, ծայրահեղ դեպքում՝ չեզոքացնել նրա դերն այդ երկրում լիբանանյան նախագահական վերահաս ընտրությունների նախաշեմին։ Իր հերթին՝ Սիրիայի նախագահ Հաֆիզ ալ-Ասադն ԱՄՆ-ի պետքարտուղար Ջորջ Շուլցի հետ տարեսկզբին ունեցած հանդիպումից (որի ընթացքում անդրադարձել էին միջազգային համաժողովի հրավիրման, ԽՍՀՄ-ին այդ գործընթացի մեջ կառուցողական ոգով ներգրավելու 5 և այլ հիմնախնդիրների) հետո, որոշ հանգամանքների բերումով, սկսեց «հաշվի առնել» Վաշինգտոնի կարծիքը՝ Շուլցի ծրագրում «ակտիվ կառուցողական դեր» ստանձնելով⁵։ Ուշագրավն այն է, որ, ի տարբերություն 1983-84թթ. լիբանանյան զարգացումներում ռազմական միջամտության և հակամարտող կողմերի նկատմամբ ԱՄՆ-ի ոչ անկողմնակալ դիրքորոշմանը, Վաշինգտոնն այժմ փորձում էր ԱՄՆ-ի դիվանագիտության համար հաջողություն ապահովագրել տեղական կուսակցությունների հետ գործակցության միջոցով⁷։

Իրենց հերթին, լիբանանյան քաղաքական ուժերը՝ կորցնելով ներլիբանանյան գործերը ներքին միջոցներով կարգավորելու հույսը, մեծ ակն-

կալիքներ ունեին ՄԱ-ի և Հարավային Ասիայի գծով ԱՄՆ-ի պետքարտուղարի օգնական Ռիչարդ Մերֆիի դամասկոսյան այցի արդյունքներից: Այս ամզամ ԱՄՆ-ի ներկայացուցիչները գերադառում էին խոսել ոչ թե ինչ-որ նախաձեռնության կամ ծրագրերի, այլ այդ երկրի հիմնախնդիրների համալիր կարգավորման մասին: Ուշագրավն այն է, որ լիբանանյան հոգսերի նկատմամբ տարիներ շարունակ լիակատար անտարբերությունից հետո, ճգնաժամի կարգավորման ուղղությամբ Վաշինգտոնի միջնորդությամբ հանդես գալու նախաձեռնությունը յիբանանցիները բոլոր դեպքերում պայմանավորում էին Դամասկոսի հետ:

Այս ամզամ Վաշինգտոնը հետամուտ էր մի կողմից Սիրիայի ու նրա լիբանանյան դաշնակիցների, մյուս կողմից՝ Լիբանանի նախագահ Ամին Ժմայելի ու աջ-քրիստոնեական ուժերի միջև «կամուրջների անցկացմանը», քաղաքական բարեփոխումների հարցում քրիստոնյաների համաձայնության ձեռք բերմանը և Լիբանանում Դամասկոսի հատուկ դերի ճանաչմանը:

Ներլիբանանյան կարգավորման ճանապարհին Վաշինգտոնը երկու հիմնախնդիր էր տեսնում՝ Լիբանանի պետական կառույցի կոնֆեսիոնալ համակարգի բարեփոխումն ու մուսուլմանական համայնքի մասնակցությունը քաղաքական որոշումների ընդունման գործընթացին: Ընտրությունների անցկացումն ու նոր կառավարության ձևավորումն անհնար էր դիտվում առանց «ազգային հաշտության» կայացման: Միևնույն քրիստոնյաները չէին ցանկանում հրաժարվել իրենց իշխանական արտոնություններից՝ «հաշտությունը» պայմանավորելով Լիբանանում սիրիական զորքերի դուրսբերման հետ:

Մերֆին հետապնդում էր նաև Ամին Ժմայելի և սիրիական ղեկավարության միջև երկխոսության վերականգնման¹⁰, այսպիսով՝ Սիրիայի հովանու ներքո՝ 1983 և 1984թթ. Ժնևում գումարված ազգային հաշտեցման համաժողովի նմանությամբ լիբանանյան «համազգային երկխոսության» հրավիրման նպատակ: Խնդիրն այն է, որ 1983թ. հոկտեմբերի 31-ից նոյեմբերի 4-ը Ժնևում Լիբանանի հակամարտող կողմերի միջև Ազգային երկխոսության կայացման նպատակով գումարված համաժողովի¹¹ արդյունքում վերահաստատվել էր Լիբանանի՝ իբրև արաբական պետության կարգավիճակը: Այս կանխադրությից ելնելով՝ համաժողովն արտահայտվել էր մայիսի 17-ի լիբանանահարայեական համաձայնագրի մերժման օգտին: 1984թ. մարտի 12-20-ին Լոզանում Վալիդ Ջուբրաթի և Նաբիհ Բերրիի շնորհիվ մասնակիցների նախկին կազմով սկսված ազգային երկխոսությանը նվիրված հանդիպումների երկրորդ փուլը, որին մասնակցել էին նաև այդժամ ՄԱՀ-ի փոխնախագահ Աբդել Հալիմ Խադդամը: Չմայած կողմերի տարաձայնության արդյունքում նրանց չհաջողվեց բոլոր մասնակիցներին ընդունելի պայմաններով քաղաքական բարեփոխումների շուրջ համաձայնության գալ, այնուհանդերձ, նրանք ամրագրեցին հրադադարի հասնելու միջոցները և հավանություն տվեցին նոր սահմանադրության մշակման սկզբունքներին¹²:

Սակայն լիբանանյան «Ալ-Մասա» թերթի համաձայն՝

1. ԱՄՆ-ի համար լիբանանյան խնդիրներն արաբ-իսրայելական հիմնախնդրի համեմատությամբ ետին պլանի վրա էին գտնվում:
2. Վաշինգտոնն ամենևին էլ չէր պատրաստվում հրաժարվել տարածաշրջանում Իսրայելի շահերի պաշտպանությունից:
3. Ամերիկացիները գործ ունեին գերազանցապես նախագահ Ամին Ժմայելի հետ, որոնց ջանքերը կենտրոնացված էին նախագահի կապերը Դամասկոսի հետ վերականգնելու ուղղությամբ: Սինդիեո նախագահի քաղաքական մեկուսացման ու Լիբանանի մուսուլմանների կողմից նրա դեմ բողոքարկման պայմաններում վերջինս ոչ թե նախագահ, այլ առաջնորդ էր, այն էլ՝ ոչ թե ժողովրդական, այլ՝ քրիստոնեական կյանի:

Սինեոյան ժամանակ սիրիական ղեկավարությունը Մերֆիին ներկայացրել էր լիբանանյան ճգնաժամի նկատմամբ իր ծրագիրը՝ առանձնացնելով այն մերձավորարևելյան հիմնախնդիրների կարգավորման փաթեթից: Վերջինիս համաձայն՝ Վաշինգտոնը պետք է Իսրայելին համոզեր դուրս բերել իր զորքերը Լիբանանի տարածքից՝ իբրև լիբանանյան հիմնախնդիրը մերձավորարևելյան փաթեթից առանձնացման գործընթացի սկիզբ: Դամասկոսի կարծիքով՝ միայն այդ դեպքում երկրի հարավում իսրայելական օկուպացիայի դեմ լիբանանյան ու պաղեստինյան տարբեր զինված խմբավորումների ներկայությունը չէր կարող արդարացվել իբրև Թե-Ավիվի դեմ պայքարի միջոց: Սինդիեո իսրայելցիների դուրս բերումը Լիբանանի հարավում և կեկերետ լիբանանաիսրայելական սահմանի երկայնքով ԱՄԿ-ի ուժերի հետ մեկտեղ լիբանանյան ուժերի տեղակայման հնարավորություն կընձեռեր: Արդյունքում՝ «խաղաղության գոտու» վերածված երկրի հարավում ու Բեքաա հովտում (Լիբանանի արևելք) ցանկացած զինված ելույթ կճնշվեր իբրև Իսրայելի օկուպացիայի դեմ չարդարացված քայլ:

Սիրիացիներն էլ հնարավորություն կստանային զբաղվել արևմտյան Բեյրութի անվտանգության ապահովման, լիբանանյան մայրաքաղաքի հարավային շրջանների հսկողության խնդրով¹³, ուր տեղակայված էին «Հիզբալլահի» և իրանական կողմնորոշմամբ մուսուլմանական ծայրահեղական այլ խմբավորումների հեմակետեր: Վերջին առաջարկի առնչությամբ Մերֆին ԱՄՆ-ի կողմից «կանաչ լույս» չերաշխավորեց՝ գտնելով, որ Դամասկոսն արևելյան Բեյրութով կարող է զբաղվել միայն հարավային Լիբանանի անվտանգության խնդիրներն Իսրայելի հետ կարգավորելուց հետո:

Ինչ վերաբերվում է Լիբանանի նախագահի թեկնածության խնդրի շուրջ երկու պետությունների դիրքորոշումներին, ապա Սիրիայի նախագահի կարծիքով՝ «Դամասկոսի միջով» ընտրությունների անցկացումը կարող էր Լիբանանում խաղաղության վերականգնման ազդանշան ծառայել, հակառակ դեպքում՝ իրադրությունը հղի էր անկանխատեսելի հետևանքներով: Վաշինգտոնի պաշտոնական դիրքորոշումն այս հարցում առավել չե-

գործ էր. Մերֆիի համաձայն՝ ԱՄՆ-ը որոշել էր գործակցել Լիբանանում մախազահական ընտրությունների անցկացմանը՝ նշված ժամկետում և առանց խոչընդոտների:

Այսպիսով, սիրիա-ամերիկյան բանակցություններն այնուհանդերձ որոշ արդյունքներ արձանագրեցին, որոնց ուղությամբ ԱՄՆ-ի ձեռնարկած քայլերն էին՝

- Մերֆին Լիբանանի մախազահի խորհրդական Ի.Սալեմի միջոցով մախազահին պետք է համձնեք լիբանանյան կառավարության մոտ կառուցվածքի և կոնֆետիոնալ համակարգի փոփոխության հնարավորության շուրջ Սիրիայի և ԱՄՆ-ի պայմանավորվածությունների փաթեթը: Լիբանանի մախազահը պետք է ամենասեղմ ժամկետում պատասխաներ առաջարկներին:
- ԱՄՆ-ի դեսպանատան աշխատակիցները մի շարք հանդիպումներ էին ձեռնարկել աջքրիստոնեական ուժերին և մախազահ ժմայելին ընդդիմադիր կուսակցությունների և կազմակերպությունների ղեկավարների հետ: Ամերիկացիները լիբանանյան քաղաքական գործիչներին տեղեկացրել էին Դամասկոսում Մերֆիի վարած բանակցությունների արդյունքների մասին՝ խնդրելով հնարավորին չափ շուտ պատասխանել առաջարկներին:

Սիրիան և ԱՄՆ-ը պայմանավորվածության էին եկել հետևյալում՝

1. Խորհրդարանում պատգամավորների տեղերը բաժանվում էին մուսուլման և քրիստոնյա համայնքների միջև հավասարապես, որի արդյունքում պատգամավորական տեղերն ավելացվելու էին:
2. Խորհրդարանի մախազահը և ամդամներն ընտրվում էին քառամյա ժամկետով:
3. Վարչապետն ընտրվում էր խորհրդարանի պատգամավոր: Խորհրդարանի մախազահի ստորագրությունը պարտադիր էր՝ կառավարության ձևավորումը, նրա կազմի հաստատումը կամ կաբինետի արձակումը հրահանգավորող մախազահի ստորագրությամբ գուրահեռ:
4. Նախագահի, խորհրդարանի մախազահի և վարչապետի ընտրության դեպքում պահանջվող պատգամավորական ձայների մեծամասնությունը պետք է որոշվեր մույն կարգով:
5. Նախարարների խորհուրդը համարվում էր գործադիր իշխանության կողմից որոշումներ ընդունող կոլեկտիվ աղբյուր, որին մատաշրջանների անցկացման մպատակով տեղ էր հատկացվում՝ վարչապետի, իսկ հատուկ դեպքերում՝ մախազահի գլխավորությամբ:
6. Պատգամավորների ձայների ոչ պակաս, քան 2/3-ով ընդունված հրամանագրերը ստորագրվելու էին մախազահի, վարչապետի և համապատասխան մախարարությունների ղեկավարների կողմից:
7. Որոշ ժամանակ (16 տարի) անց քաղաքական կրոնադավանական համակարգը պետք է վերացվեր¹⁴:

Սիրիայի ղեկավարները ևս իրենց լիբանանյան դաշնակիցներին ներկայացրին քաղաքական բարեփոխումների ուղղությամբ ձեռք բերված

պայմանավորվածությունների հիմնադրույթները: Այդ նպատակով Դամասկոս գործուղվեց Լիբանանի խորհրդարանի նախագահ Հուսեյն ալ-Հուսեյնը, վարչապետի պաշտոնակատար Մելիմ ալ-Հոսը, ինչպես նաև Առաջադիմական Սոցիալիստական կուսակցության՝ ԱՄԿ-ի նախագահ Վալիդ Ջումբլաթը, շիական շարժման ԱՄԱԼ-ի առաջնորդ Նաբիհ Բերրին, որոնք ընդհանուր առմամբ համաձայնվեցին քաղաքական բարեփոխումների ճանապարհով Լիբանանի հակամարտության կարգավորման ծրագրի հետ: Ամերիկացիները նույնպես քրիստոնեական համայնքի ներկայացուցիչներին համձնեցին ամերիկա-սիրիական գործակցության արդյունքում ձեռք բերված առաջարկների փաթեթը՝:

Հարկ է նկատել, որ թեև Վաշինգտոնի և Դամասկոսի միջև պայմանավորվածություններն առաջին հայացքից չէին շոշափում Լիբանանի հիմնախնդիրներն ու ճգնաժամի առաջացման պատճառները, այնուհանդերձ, վերահաս նախագահական ընտրությունների նախաշեմին զգալիորեն ակտիվացնում էին ինչպես երկրի ներքաղաքական գարգացումները, այնպես էլ լիբանանյան ճգնաժամի, մասնավորապես նախագահական ընտրությունների նախապատրաստության ու անցկացման շուրջ միջազգային՝ մասնավորապես Դամասկոսի ու Վաշինգտոնի ներգրավվածությունը:

Այսպիսով, բազմաթիվ լիբանոնցիներ նախագահական ընտրությունների նախաշեմին «հրաշքի» էին սպասում Վաշինգտոնի, Բեյրութի և Դամասկոսի միջև «աշխատանքային փաստաթղթերի» փոխանակությունից, ինչպես նաև ամերիկախորհրդային հանդիպումներից, իրան-իրաքյան պատերազմի ավարտից:

Այնուհանդերձ, 1988թ. սեպտեմբերի դրությամբ, երբ լրանում էր Ամին Ժմայելի պաշտոնավարության ժամկետը, լիբանանյան քաղաքական ուժերը դեռևս համաձայնության չէին եկել նախագահի իրավահաջորդի հարցում: Քաղաքական այս փակուղու առաջացմանը, որոշ կարծիքների համաձայն, նպաստեց նաև ամերիկյան դիվանագիտությունը, որի միջամտության արդյունքում, Ռ.Մերֆիի առաջարկով, Սիրիան հրաժարվեց իր թեկնածուի՝ Լիբանանի նախկին նախագահ Սուլեյման Ֆրանժիեի առաջադրությունից¹⁶: Իսկ Դամասկոսի երկրորդ թեկնածուի՝ իրավաբան և խորհրդարանի անդամ Սիխաիլ ալ-Դահերին լուռ սատարումը Վաշինգտոնի կողմից լիբանանյան կառավարության հետագա պաշակտման պատճառ դարձավ¹⁷:

Մինչ այդ Դամասկոսը հավանություն չտվեց նաև ԱՄԿ-ի առաջնորդ Վալիդ Ջումբլաթի առաջ քաշած քրիստոնյա մարոնի Անտուան ալ-Աշքարի (վերջինս աջակցություն չէր գտել նաև ԱՄԱԼ-ի մոտ) թեկնածությանը՝ հակառակ Լիբանանի ներքին գործերին չմիջամտելու ուղղությամբ Սիրիայի արտաքին քաղաքական գերատեսչության ղեկավարի նախկինում արված հայտարարություններին: Սիրիայի հավանությանը չարժանացան նաև պատգամավորների շրջանից խորհրդարանի նախագահ Հուսեյն ալ-Հուսեյնիի առաջադրած թեկնածուները: Դամասկոսին բնականաբար դուր չեկավ նաև լիբանանյան արհմիությունների առաջնորդների ու

զգալի թվով խորհրդարանի պատգամավորների աջակցությունից օգտվող «Ազգային Դաշինքի» առաջնորդ Ռայմոն Էդդեի թեկնածությունը, որը երդվել էր պայքարել Լիբանանից սիրիական և իսրայելական ուժերի դուրս բերման համար:

Ինչ վերաբերվում է լիբանանյան սուննի մուսուլմանների գլխավոր քաղաքական խմբավորմանը՝ «Իսլամական հանդիպմանը», ապա վերջինս Սիրիայի միջնորդությամբ բանակցություններ էր վարում քրիստոնյա քաղաքական գործիչների հետ փոխգիշման հասնելու հնարավորության շուրջ: Խմբավորման անդամները պատրաստ էին նախագահ չընտրվելու դեպքում իրենց կողմից նոր, անցումային կառավարության ղեկավարման հարցում: Իսկ վարչապետի պաշտոնակատար սուննի մուսուլման Մեյիմ Հուսը, որն իր գլխավոր խնդիրը համարում էր ստատուս քվոյի պահպանումը, հատկապես տնտեսության ոլորտում, լրացնում էր լիբանանյան սիրիամետների շարքերը:

«Հիզբալլահն» իր հերթին պահանջում էր «քաղաքական մարտնչի» վերացում» և նախագահի պաշտոնում շիա աստվածաբանի ընտրությամբ «իսլամական հանրապետության» ստեղծում: Լիբանանի շիական բարձրագույն իսլամական խորհրդի նախագահի տեղակալ շեյխ Մուսհամմադ Մահդի ալ-Դիմն առաջ էր քաշում «ժողովրդավարական մեծամասնության» հիման վրա ընտրությունների գաղափարը՝ հերքելով քրիստոնյա-մարոնիների օգտին նախագահի պաշտոնի ամրագրումը, և առաջ քաշելով Մեյիմ Հուսի թեկնածությունը: Ինչ վերաբերվում է «Իսլամական-հայրենասիրական» ճամբարին⁴⁰, ապա վերջինիս գործողությունների համալենտրոնացմանը խոչընդոտեցին ԱՄԱԼ-ի և «Հիզբալլահն» միջև ռազմական գործողությունները և Արաֆաթի կողմնակիցների ու հակառակորդների միջև քառատված «ճամբարների միջև պայքարը», որոնց միավորում էր բացառապես Լիբանանում սիրիական ուղեգծի սատարումը⁴¹:

Իրենց հերթին Սամիր Ժաժայի գլխավորած Լիբանանյան ուժերը⁴² (ԼՈՒ), բողոքարկեցին Հաֆիզ Ասադի մերձավոր ընկերոջ, Սուլեյման Ֆրանժիեի թեկնածությունը՝ ելնելով սիրիական 40 հազարանոց զորքերի պայմաններում Ասադի կամքին Ֆրանժիեի ականջալուր լինելու մտավախությունից: Աջ-քրիստոնյաների համար անընդունելի էր նաև սիրիական նախագահի երկրորդ թեկնածու Սիխալ ալ-Դահերը⁴³:

Այսպիսով, լիբանանյան քաղաքական ողջ սպեկտրը ներկայացնող ուժերի միջև ծրագրերի բացակայության ու տարածայնությունների պայմաններում, 1988թ. սեպտեմբերի 21-ի նախագահական ընտրությունները գործնականում դատապարտված էին ձախողման: Ընտրությունների հաջորդ օրը նախագահ Ժմայելն իր աշխատակազմի ղեկավար լիբանանյան բանակի հրամանատար Սիշել Աուինն նշանակեց վարչապետի պաշտոնում, որը պետք է ղեկավարեր 6 զինվորականներից կազմված անցումային «զինվորական կառավարությունը»: Մուսուլմանները հավանություն չտվեցին Աուինի թեկնածությանը՝ չընդունելով նրա իշխանական լեզվաբանությունը: Ռազմական կաթինետի 3 մուսուլման ներկայացուցիչներ՝ սուն-

նի, շիա և դրուզ, հրաժարվեցին համագործակցել Աունի և երկու սպա քրիստոնյաների հետ: Փոխարենը՝ մուսուլման առաջնորդները Սիրիայի աջակցությամբ իրենց հավատարմությունը հայտարարեցին վարչապետի պաշտոնակատար Սեյիմ ալ-Հոսի գլխավորած լիբանանյան կառավարությանը²²:

Այդժան Աունը ձևավորեց իր կառավարությունը, որի մեջ երկու քրիստոնյա նախարարների՝ գեներալ Իսամ Ջամրայի ու Էդգար Մալուֆի հետ մտնում էր նաև վարչապետը²³: Փաստորեն, երկուսն առեղծվեց լեզիտիմ իշխանության ձեռք բերման ուղղությամբ մրցակցող երկու հակամարտող կառավարությունների (իրենց առանձին բանակներով) համագոյակցություն: Լիբանանը կրկին բաժանվեց քրիստոնյա մեծամասնությամբ արևմտյան Բեյրութի (Սեյիմ Հոսի վարչապետով) և մուսուլման մեծամասնությամբ արևելյան Բեյրութի կառավարությունների (Սիշել Աուն վարչապետով) միջև: Աունն աշխատանքային խումբ ստեղծեց և սկսեց ասպարեզից հեռացնել ԱՄՆ-ի, Սիրիայի ջատագովներին և լիբանանյան քաղաքական բատերաբեմի այլ դերակատարների՝ առաջացնելով բերքիներհս բացասական հակազդեցությունը: Սիրիային դուր չեկավ նաև իր լիբանանյան դաշնակիցների՝ դրուզների և ԱՄՄԼ-ի դեմ Աունի ծավալած ռազմարշավը: Իր հերթին Վաշինգտոնը՝ ելնելով ճգնաժամի սրման մտավախությունից, հանդես եկավ զինվորական վարչապետի նշանակման դեմ:

Սկզբնական շրջանում թվում էր, թե կառավարության պառակտումը չի երկարատևի երկու վարչապետերի կողմից նախագահական շտապ ընտրությունների անցկացման շուրջ արտաքուստ համաձայնության գալու լույսի ներքո: Եվ իսկապես, կառավարական աշխատանքները շարունակվում էին երկու կաբինետների միջև: Սակայն շուտով պարզվեց, որ Աունի հավակնությունները դուրս են գալիս Հոսի կաբինետի լեգիտիմությունը մերժելու շրջանակներից և նախագահական պաշտոնի զբաղեցման նպատակ են հետապնդում²⁴: Աունը՝ անտեսելով նախագահական ընտրությունների անցկացման հրատապությունը, ձեռնամուխ եղավ անկախ քաղաքական ուղեգծի վարմանը՝ միաժամանակ պայքար ծավալելով Լիբանանյան ճակատի ներսում՝ վերջինիս ղեկավարությունը ստանձնելու ուղղությամբ:

1989թ. փետրվարին ԼՈՒ-ի միլիցիայի հետ Աունի առաջին բախումը՝ Բեյրութի նավահանգստի նկատմամբ վերահսկողություն հաստատելու նպատակով, վերածվեց բացահայտ առճակատման, որի արդյունքում նավահանգիստը վերադարձվեց պետությանը: Աունը մեկ ամիս անց ծովային շրջափակման ենթարկեց մեծամասամբ մուսուլմաններից կազմված միլիցիաներին, որոնց ձեռքում էին գտնվում երկրի գրեթե բոլոր նավահանգիստները: Մա առաջացրեց ԱՄՄԼ-ի, դրուզների և Ս.Ֆրանցիսկյան «Մարադայի», ինչպես նաև նրանց սիրիական հովանավորի դիմակայությունը՝ ճգնաժամի էսկալացիայի պատճառ դառնալով: Մարտի 14-ին Աունն «ազատագրական պատերազմ» հայտարարեց Լիբանանում սիրիական ուժերի ներկայության դեմ²⁵, որն ըստ էության ռազմական մեծ խիզախում էր ընդդեմ ներքին, տարածաշրջանային ու միջազգային համերաշխության-

նը: Միրիան իր հերթին ցամաքային և ծովային շրջափակման ենթարկեց Միշել Աունի զինված խմբավորումների հսկողության տակ գտնվող «Քրիստոնեական ինքնավարության» շրջանները: Միշել Աունը պատասխան հարվածներ հասցրեց արևմտյան Բեյրութի սիրիական ուժերի դիրքերին²⁶: Վեց ամիս շարունակ արևելյան Բեյրութը ենթարկվում էր մուսուլմանական ու սիրիական ուժերի, իսկ արևմտյան Բեյրութն ու Շուֆը՝ ԼՍԻ-ի բանակի քրիստոնյա զորամիավորումների փոխհրաձգություններին:

ԱՄՆ-ի նախագահ Ջորջ Բուշի²⁷ վարչակազմը, որը մինչ այդ խուսափում էր ՄԱ-ի նկատմամբ համապարփակ քաղաքականության ձևավորումից, այժմ՝ ելնելով լոկալ հակամարտությունների (կոնկրետ դեպքում լիբանանյան) ծավալման մտավախությունից, փորձեց կասեցնել Միրիայի ջանքերը՝ հրաձգությունների և ցամաքային զորքաների միջոցով Լիբանանի քրիստոնեական ինքնավար շրջանի ոչնչացման ուղղությամբ²⁸:

Սակայն ԱՄՆ-ն այդժամ լիբանանյան իրադարձություններում ստիպված էր գործ ունենալ նոր դերակատարի հետ՝ ի դեմս Իրաքի, որի միջամտությունը հակամարտությանն առավել սուր բնույթ հաղորդեց: Խնդիրն այն է, որ իրան-իրաքյան պատերազմի ընթացքում Միրիան տարածաշրջանում ազդեցիկ ռազմավարական դիրքեր էր զբաղեցնում Իրանի հետ դաշինքի շնորհիվ: Սակայն պատերազմի ավարտից հետո Իրաքը, ասես Միրիայի դեմ ռևանշի նպատակով²⁹, 1988թ. աշնանից զինում ու հանդերձավորում էր (հաճախ Իրանից բռնագրավված զենքով ու հանդերձանքով) Լիբանանի քրիստոնյա ընդդիմությանը: Միրիան, որը չէր կարող վերջիններիս դեմ պայքարում ապավինել ԱՄՆ-ի աջակցությանը, և որը դժգոհ էր իր ռազմավարական դաշնակցի՝ ԽՍՀՄ-ի ՄԱ-ի քաղաքականության որոշ սապեկտներին³¹, ստիպված էր դիմելու Իրանի աջակցությանը՝ թե՛ Իրաքի կողմից սատարվող Միշել Աունի նկատմամբ ճնշում գործադրելու, և թե՛ Մաուդյան Արաբիայի ու ԱՊԼ-ի կողմից Լիբանանում Միրիայի բացառիկ դերի ճանաչումն ապահովելու հարցում: Իրանին գործնականում հաջողվեց Լիբանանում իսլամական ազգայնական հակա-աունական կռիվից³² ստեղծել, որը Միրիայի համար էական զսպիչ գործոն ծառայեց Աունի դեմ պայքարում՝ մամանավանդ վերջինիս օգտին Ֆրանսիայի կողմից սպառնացող միջամտության պայմաններում: Մա միաժամանակ իբրև նախագգուշացում ծառայեց Մաուդյան Արաբիային ու ԱՊԼ-ին, որոնք Լիբանանում Միրիայի խաղաղարար դերակատարությանը դիմակայելու դեպքում ստիպված էին լինելու գործ ունենալ իսլամական հեղափոխության հետ³³:

Ի վերջո, Միրիան ստեղծված ճգնաժամի պայմաններում տարբորդված ռազմավարություն որդեգրեց՝ գործի դնելով ռազմական ճնշամիջոցների, Միրիայի նկատմամբ արաբական, ֆրանսիական և միջազգային ճնշման դիմակայման, ԱՄՆ-ին Միրիայի հետ առավել լայն երկխոսության մեջ ներգրավվելու քաղաքականություն՝ վերջինիս հետ հարաբերություններին առավել մեծ նշանակություն տալով և այդ ուղղությամբ առավել մեծ ջանքեր գործադրելով³⁴: Իր հերթին ԱՄՆ-ը՝ հաշվի առնելով Լիբանանում

Դամասկոսի կարևոր դերակատարությունը, փորձում էր լիբանանյան և արաբ-իսրայելական հիմնախնդիրների կարգավորման հետո զնացող նկատառումներով Սիրիայի հետ համագործակցությունն առավել ընդլայնել³⁵։ Այդ նպատակով լիբանանյան և մերձավորարևելյան խաղաղության հիմնախնդիրներն ԱՄՆ-ի աջակցությամբ քննարկման դրվեցին 1989թ. մայիսի 25-26-ին Կասաբլանկայում գումարվող արաբական երկրների գագաթնաժողովում³⁶։ ԱՊԼ-ի նշանակած համձմախումբը՝ հանդիպումներ կազմակերպելով լիբանանյան երկու կառավարությունների ղեկավարների հետ՝ երկու կողմերին էլ հնարավորություն ընձեռեց արտահայտել իրենց դիրքորոշումները³⁷։ ԱՊԼ-ի ձևավորած եռակողմ հաճճաժողովի կազմում ընդգրկվեցին Սաուդյան Արաբիայի ու Սարոկկոյի թագավորները և Ալժիրի նախագահը, որոնց հիմնական նպատակը Լիբանանի սահմանադրական բարեփոխումների ու նոր նախագահի ընտրության ապահովումն էր³⁸։ Հանդիպումը նախատեսվում էր անցկացնել սեպտեմբերի 30-ին Սաուդյան Արաբիայի Թաիֆ քաղաքում, ուր, նախապես հրապարակված պաշտոնական հաղորդագրության համաձայն, հրավիրված էին նաև Լիբանանի խորհրդարանի պատգամավորներ³⁹։ Հարկ է նշել, որ իրենց հերթին 1989թ. սեպտեմբերի 23-ին ԽՍՀՄ-ն ու ԱՄՆ-ն համղես եկան համատեղ հայտարարությամբ՝ ընդգծելով Լիբանանի հիմնախնդիրը խաղաղ ճանապարհով և հակամարտող կողմերի շահերից բխող կառուցողական երկխոսության ոգով կարգավորելու անհրաժեշտությունը⁴⁰։

Այսպիսով, միջարաբական ու միջազգային խորհրդակցությունների և բանակցությունների արդյունքում ստեղծված Բարձրագույն Եռակողմ Համձմախումբը քննարկման ներկայացրեց իր կողմից պատրաստված զեկուցագիրը, որը հայտնի էր դառնալու իբրև «Թաիֆի համաձայնագիր» կամ «Ազգային Հաշտության Խարտիա»⁴¹։ Այն օրինականացնելու էր Լիբանանում Սիրիայի դերը՝ յուրօրինակ «Pax-Syriana» հաստատելու հնարավորություն ընձեռելով Դամասկոսին։

Հարկ է նկատել, որ թեև լիբանանյան իրադարձությունների առնչությամբ ԱՄՆ-ի և Սիրիայի համագործակցության տրամաբանական ավարտ նախանշող Թաիֆի համաձայնագիրը չկարողացավ բավարարել Լիբանանի հակամարտող բոլոր կողմերի պահանջներն ու ակնկալիքները, այնուհանդերձ, հզոր միջազգային ու տարածաշրջանային աջակցության պայմաններում համաձայնագրով սկիզբ դրվող գործընթացներն ըստ էության ունեցան ինչպես իրենց մասնակի կենսագործումը, այնպես էլ շարունակությունը։

SYRIA-AMERICAN COOPERATION TOWARD LEBANESE PRESIDENTIAL ELECTION OF 1988 AND CRISES REGULATION

In early monts of 1988 before Lebanese presidential elections the key issue of discussion in light of activization of USA policy toward ME, especially toward Lebanon, became the USA-Syria relations. USA guess to use Syria's opportunities in resolution of some issues connected with Iraq-Iran war, liberation of Western hostages in Lebanon, in effecting on ME regulation mechanism, taking into account meantime Syria's close alliance with USSR and Iran.

This time USA attempted to ensure success for USA diplomacy through cooperation with Lebanese parties, in "passing bridges" between Damascus and its Lebanese allyies, as well as attaining Christian's agreement on implementation of political reforms and ensuring the recognition of Syria's special role in Lebanon. USA saw two main problems in inter-Lebanon regulation: abolition of political confessionalism and muslim participation in political decisionmaking process which considered possible only in condition of "National conciliation". But Lebanese Presidential election of September 1988 entered into a deadlock mainly as a result of USA refusal of Syria's first candidate for Lebanese presidantial post and supporting the second one. It served as a pretence of splitting government into two competing coalitions: the first was Syria-oriented coalition headed by Sunni leader S.Hoss, the second was anti-Syrian coalition headed by M.Aun, who eventually unleashed "war against Syria".

Eventually, specifying Syria's role in Lebanese developments, USA supported Damascus in defeating Aun, and in signing Taif Accord or "National Conciliation Charter" in September 1989 between governments of Syria and Lebanon which consequently legitimized Syria's presence in Lebanon helping to establish "Pax-Syriana" in this country.

ԾԱՆԹԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

1. Онищенко Ю. и Крутихина М., предстоящим президентским выборам, Внутриполитическая обстановка в Ливане, ТАСС, БПИ, N 61, 29.3.1988г., стр. 29-32.
2. Шенников В., Основные направления политики США и других стран НАТО на Ближнем Востоке, ТАСС, БПИ, N 93, 16. 05.1988, стр. 40.
3. «International Herald Tribune», Paris, 27.9.1988.
4. Тони Уокер, Сирия стремится сохранить свое влияние в Ливане, ТАСС, БПИ, N 203, 18.10.1988, стр. 35.
5. Правда, 25.10.1987. Դեռևս 1987թ. սեպտեմբերի 27-ին ԽՍՀՄ-ի արտգործնախարար Է.Շևարդնաձեմ և ՄԱՀ-ի արտգործնախարար Ալ-Շարաան հանդիպել էին Նյու-Յորքում՝ ելնելով բոլոր շահագրգիռ կողմերի և ՊԱՀ-ի մասնակցությամբ միջազգային համաժողովի հրավիրման միջոցով ՄԱՀ կարգավորման ուղղությամբ գործնական շտապ քայլերի դիմելու անհրաժեշտությունից:
6. К итогам поездки госсекретаря США Шульца на Ближний Восток, ТАСС, БПИ N 49, 11.03.1988, стр. 5.

7. Rubin Barry, The US Policy in the Intifadah Era, 1988-1990, Middle East Contemporary Survey. Vol. 11, 1987 (Westview, 1989). Ինտերն. կայքը՝ <http://meria.idc.ac.il/uspolicy/data1988.html>
8. Крутихин М., Некоторые аспекты ливанского кризиса ТАСС, БПИ, N 55, 21.4.1988г., стр. 33.
9. К предстоящим президентским выборам, ԵՂՎ. աշխ., էջ 30:
10. Այս կապակցությամբ Դամասկոսը հիշեցնում է, որ հատկապես մախազահ Ամին Ժմայելն էր ծախառել 1985թ. դեկտեմբերին Սիրիայի մախադառնած ներքառանցյալ համաձայնության ապահովման փորձերը, այն դեպքում, երբ հիմնական զինված խմբավորումները ստորագրել էին «Եռյակ համաձայնագիրը»: Այս մասին տե՛ս Վլայսկա Մ., Ливан, Сторонники и противники гражданского примирения (осень 1985-1986г.), Восток и Современность, Научно-информационный бюллетень, N 1(43), ЭКЗ. N 000252, АН СССР, Институт Востоковедения, Москва, 1978, стр. 52.
11. Համաժողովին մասնակցում էին մախազահ Ամին Ժմայելը, Ազգային Փրկության Ճակատի՝ ԱԺԾ-ի առաջնորդ Վալիդ Ջումրաթը, Ռաշիդ Քարամեհ, Սուլեյման Ֆրահ-ժիհն, ԱՄՄԼ-ի ղեկավար Նաբիհ Բերրին, աջքրիստոնեական առաջնորդներ՝ Պիեր Ժմայելը, Զամիլ Շամունը, ՄԱՀ-ի արտգործնախարար Աբդել Հալիմ Հադդադը և Սառույան Արաբիայի ներկայացուցիչը:
12. Новейшая история арабских стран (1917-1988), Академия Наук СССР, Издательство «Наука», Москва, 1988, стр. 152-153.
13. Սակայն Բեյրութի «Ալ-Նահար ալ-Արաբի վալ-Դավալ» թերթի համաձայն՝ Բեյրութի հարավային արվարձանների մասին հարցն այլ կերպ է դրվել Սերֆիի և Ասադի հանդիպման ընթացքում: Երբ ամերիկյան պատվիրակը հարցրել է «Հիզբալլահի» նկատմամբ սիրիացիների կողմից միջադատումներ ձեռնարկելու հնարավորության մասին. Ասադը պատասխանել է, որ դրանց կիրառումն անհիմատ է առանց արևելյան Լեյբրութում աջքրիստոնեական միլիցիայի և կուսակցությունների նկատմամբ մեծածախ միջոցառումների կիրառման:
14. Крутихин М., ԵՂՎ. աշխ., էջ 33-36:
15. К предстоящим президентским выборам, ԵՂՎ. աշխ., էջ 31-32:
16. Фишер Дин, Упущенный шанс на измученной земле, Иностранная печать о неурегулированном внутриполитическом положении в Ливане, ТАСС, БПИ N 203, 18.10.1988, стр. 34.
17. «New York Times», 30.8.1989.
18. Ճամբարը կազմված էր 4 մասից՝ ԱՀՈՒ-ից, «Իսլամական հանդիպումից», ԱՄՄԼ-ից և «Հիզբալլահից»:
19. Крутихин М., «Исламско-патриотический» лагерь Ливана, ТАСС, БПИ, N 216, 4.11.1988г., стр. 23-24.
20. Լիբանանյան Ճակատի կամ Լիբանանյան ուժերի մեջ մտնում էին լիբանանյան աջերը՝ Լիբանանյան Փաղանգներ կուսակցությունը, Ազգային Լիբերալ կուսակցությունը, «Թամզիմը», Մարտնական Լիզան, Լիբանանյան Մայրիկի Պաշտպանության կազմակերպությունը: Լիբանանյան ձախերը կազմում էին Ազգային Ծարժում (ԱԾ) կալիցիան. որի մեջ մտնում էին Լիբանանի Կոմունիստական կուսակցությունը, Կոմունիստական Գործողության կազմակերպությունը, Լիբանանի Առաջադիմական Մոցիալիստական կուսակցությունը, Ազգային Մոցիալիստական կուսակցությունը, Ամկախ Նասերականների շարժումը, Արաբական Մոցիալիստական Միությունը, ԱՄՄԼ-ը և այլ կուսակցություններ ու խմբակցություններ:
21. Фишер Дин, ԵՂՎ. աշխ., էջ 33-34: Բեյրութում Սերֆին քախվեց ալ-Դահիրի առաջընթացի դեմ քրիստոնյաների բողոքներին: Սամիր Ժաժայի համոզմամբ Դահիրը զրավոր պարտավորություն էր տվել Սիրիային «մուսուլմաններին չափից դուրս զիջումների» գնալու հարցում:
22. Фишер Дин, ԵՂՎ. աշխ., էջ 33:
23. Salem P., Awn and Taif, Two Years of Living Dangerously, General Awn and the Precarious Rise of Lebanon's Second Republic, The Beirut Review, LCPS, Vol. 1, No 1, 1991, p. 66.
24. Լիբանանի սահմանադրության համաձայն՝ մախազահի պաշտոնը թափուր մնալու

- դեպքում վերջինիս լիազորությունները վստահվում էին Նախարարների խորհրդին:
25. Salem P., նշվ. աշխ., էջ 65-67:
 26. Հարությունյան Լ., 1980-ականների վերջին և 1990-ականների սկզբին լիբանանյան աջ ուժերի ճակատում հակասությունների սրման հարցի շուրջ, Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, հ. 25, Երևան, 2006, էջ 85:
 27. Ջորջ Բուշն ԱՄՆ-ի նախագահի պաշտոնը ստանձնել էր 1989թ. հունվարին:
 28. О внешней политике Сирии, ТАСС, Атлас, N 36(1678), Еженедельный вестник иностранной информации, 4.9.1989, стр. 58.
 29. «New York Times», 30.8.1989.
 30. Томи Уокер. նշվ. աշխ., էջ 35:
 31. Ասադին մտահոգող գործոններն էին՝ իսլամ-հարայել հարաբերությունների քարելավումը, Իսրայելի հետ քաղաքական գործընթացին մասնակցելու ուղղությամբ Արաֆաթի նոր պրագմատիկ քաղաքականության սատարումը, ՄԱ-ում իսլամ-հարայել կողմից ճանաչված ուժ դառնալու ուղղությամբ ջանքերի ակտիվացումը՝ բոլոր կողմերի հետ հարաբերությունների հաստատման միջոցով. ՄԱ-ի իրադրության շուրջ ԱՄՆ-իսլամ-հարայել մասնակցության հեռանկարը: Այս մասին տե՛ս «New York Times», 30.8.1989.
 32. Կոալիցիայի մեջ մտան ԱՄՄ-ի Նաբիհ Բերրին, «Հիզբալլահ»-ի մի շարք շեյխեր, Շիական քաղաքագույն խորհրդից՝ Մահդի Շամսադդին, Վ.Ջումբլաթը, պաղեստինցիներ Աբու Մուսան և Ահմեդ Ջեբրիլը. մասերականներ, կոմունիստներ, Թաուհիդից՝ շեյխ Շա՛բան:
 33. Ehteshami Anoushirvan and Hinnbusch Raymond A., Syria and Iran, London and New York, 1997, p. 135.
 34. О внешней политике Сирии, նշվ. աշխ., էջ 57-58:
 35. О внешней политике Сирии, ТАСС, Атлас, Еженедельный вестник иностранной информации, N 36(1678), 4.9.1989, стр. 57-58.
 36. Tucni Ghassan, Lebanon's Wars and Middle East Peacc, Mediterrenian Quarterly, A Journal of Global Issucs, Vol., 1, No. 3, Summer, 1990. p. 94.
 37. Nasrallah Fida, The Treaty of Brotherhood, Co-operation & Co-ordination - An Asscessment' in State and Society in Syria and Lebanon by Youssef M. Choueiri (Ed.), Exeter: University of Exeter Press, 1994.
 38. Smith Susan, The Taif Agreement: Still on Schedule After 1-1/2 Years, Washington Report on Middle East Affaires, Special Report. May/June 1991, p. 1.
 39. Հովհաննիսյան Ն.Հ., Արաբական երկրների պատմություն, Ամկախության և ինքնիշխանության դարաշրջան (1918-2005թթ.), հ. 3-րդ, Երևան, 2006, էջ 657:
 40. Հովհաննիսյան Ա., ԱՄՆ-ի քաղաքականությունը Իսրայել-Պաղեստինյան հակամարտության հանդեպ, Եր., 2001, էջ 26:
 41. Այս մասին տե՛ս Հարությունյան Ա., Սիրիա-լիբանանյան Թալիֆի համաձայնագիրը.- Հանդիս Երևանի համալսարանի (գիտաինֆորմացիոն լրատու), N 1(96), Երևան-2000, էջ 111-118: